

Cuprins

Considerații introductive	1
Capitolul I. Suveranitatea statelor în raporturile cu comerțanții de altă naționalitate	6
1. Sistemul primitiv: dreptul exclusiv și absolut al statului de a-și face dreptate el însuși	7
1.1. Acceptarea restricțiilor de la caracterul exclusiv al drepturilor de suveranitate	9
1.2. Acceptarea restricțiilor de la caracterul absolut al drepturilor de suveranitate	10
2. Sistemul clasic	12
2.1. Renunțarea unilaterală la exercițiul drepturilor de suveranitate	15
2.2. Renunțarea convențională la exercitarea drepturilor de suveranitate: un sistem modern neorganizat	16
2.3. Renunțarea convențională la înseși drepturile de suveranitate	17
2.4. Concluzie	21
Capitolul II. Jurisdicții arbitrale instituite prin reglementări de ordin general internațional	24
1. Arbitrajul privat din cadrul Curții Permanente de Arbitraj de la Haga	25
2. Centrul Internațional pentru Reglementarea Diferendelor privind Investițiile între un stat și naționali unii alt stat - CIRDI	32
3. Mecanismul suplimentar oferit de CIRDI	33
Capitolul III. Jurisdicții arbitrale instituite prin reglementări la nivel regional	35
1. Arbitrajul desfășurat sub egida Organizației pentru armonizarea dreptului afacerilor în Africa (OHADA)	36
2. Regimul juridic instituit prin Convenția comună privind investițiile între statele membre ale Uniunii vamale și economice a Africii Centrale (UDEAC)	37

3. Mecanismul instituit de Codul Comunitar privind investițiile Comunității economice a statelor marilor lacuri (CEPGL).....	39
4. Regimul instituit prin Acordul Unic privind investițiile de capital arab în statele arabe	41
5. Regimuri instituite la nivelul Comunităților din America	46
6. Arbitrajul organizat pe lângă Curtea de Justiție a Uniunii Europene	47

Capitolul IV. Prezentarea generală a Convenției pentru reglementarea diferendelor relative la investiții între state și persoane ale altor state	53
---	-----------

Capitolul V. Structura Centrului Internațional pentru reglementarea diferendelor privind investițiile.....	58
1. Consiliul administrativ	58
1.1. Componența	58
1.2. Atribuții.....	59
1.3. Desfășurarea activității Consiliului.....	62
2. Secretariatul.....	63
2.1. Compunere.....	63
2.2. Atribuții.....	64
3. Lista de conciliatori și arbitri.....	66

Capitolul VI. Competența Centrului Internațional pentru reglementarea diferendelor relative la investiții ..	69
1. Condiții obiective.....	71
1.1. Noțiunea de investiție	72
1.2. Noțiunea de diferend.....	74
2. Părțile	85
2.1. Noțiunea de stat contractant	85
2.2. Entități publice sau organisme dependente de stat.....	85
2.3. Noțiunea de național al unui alt stat contractant.....	88
2.4. Persoana fizică parte la diferend.....	90
2.5. Persoana juridică parte la diferend.....	93
2.6. Subrogarea în drepturile investitorului.....	97
3. Învestirea instanței Centrului	101
3.1. Condițiile consimțământului	102
3.2. Efectele consimțământului	109

Capitolul VII. Concilierea în cadrul CIRDI	112
1. Cererea de conciliere.....	112
2. Constituirea comisiei de conciliere	113
3. Procedura în fața comisiei	114
Capitolul VIII. Procedura de arbitraj în cadrul CIRDI.....	119
1. Cererea de arbitraj.....	119
2. Constituirea tribunalului.....	123
3. Puterile și funcțiile tribunalului.....	132
4. Legea aplicabilă litigiului.....	135
4.1. Modalitățile de alegere a dreptului aplicabil	137
4.2. Normele efectiv aplicabile	138
5. Dezbaterile în fața tribunalului	144
6. Sentința arbitrală.....	154
6.1. Pronunțarea sentinței	154
6.2. Comunicarea sentinței.....	158
6.3. Completarea și rectificarea sentinței	159
6.4. Interpretarea sentinței	160
6.5. Revizuirea sentinței	162
6.6. Anularea sentinței arbitrale	164
7. Recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale.....	173
Concluzii.....	181
Bibliografie	189

Considerații introductive

Interdependența, complementaritatea tot mai accentuată între economiile diferitelor state și tendința permanentă de globalizare la nivel mondial au dus, inevitabil, la o tot mai accentuată politică de colaborare economică între state.

Această colaborare se materializează prin încheierea unei multitudini de convenții și tratate internaționale, având ca scop promovarea unor activități economice comune. Pornind de la acestea, s-au pus bazele unor raporturi comerciale intense între diferiți parteneri comerciali din statele semnatare, dar nu în ultimul rând și a unor raporturi directe dintre diferite state și comercianți dintr-un alt stat.

În legătură cu aceste raporturi dintre state și comercianții dintr-un alt stat, inevitabil se pune problema soluționării posibilelor litigii ce ar izvorî din ele.

Vocația unanim recunoscută statelor de a stabili relații economice, fie cu alte subiecte ale ordinii juridice internaționale, fie cu subiecte de drept civil de naționalitate străină sau, cumulativ, atât cu unele, cât și cu celelalte, diversifică substanțial tabloul legăturilor contractuale cu element de extraneitate al lumii de astăzi¹.

Astfel, statul, în vederea realizării uneia din atribuțiile sale esențiale, și anume de a conduce și gestiona în mod cât mai corect și productiv activitatea economică ce se desfășoară pe teritoriul propriu, fără ca aceasta să însemne însă o imixtiune în desfășurarea liberă a activităților economice specifice unei economii funcționale de piață, se vede nevoit să participe, angajându-se, fie direct, fie prin anumite agenții sau organe specializate, la încheierea de diferite contracte cu comercianți individuali de altă naționalitate.

Dintre acestea, o importanță primordială o dețin contractele de cooperare economică și tehnico-științifică, încheiate cu persoane

¹ O. Căpățînă, Soluționarea diferendelor dintre state și subiecte de drept civil de altă naționalitate, în D. Popescu, T. Chebeleu, A. Năstase, V. Duculescu, Al. Bolintineanu, I. Voicu, O. Crauciuc, B. Ștefănescu, O. Căpățînă, R. Munteanu, Soluționarea pașnică a diferendelor internaționale, Ed. Academiei, București, 1983, p. 175.

fizice sau juridice de altă naționalitate¹. În principiu, prin asemenea instrumente statele sunt interesate în atragerea de investiții străine în scopul dezvoltării propriei economii.

Odată cu această nouă orientare a statului, de atragere a partenerilor contractuali din rândul comercianților de altă naționalitate, a apărut inevitabil și o nouă categorie de litigii, născute din aceste tipuri de contracte, și anume cele dintre state și comercianți de naționalitate străină.

Cât privește aceste diferende, se poate constata că ele nu fac parte din cadrul disputelor interstatale și, în același timp, nu se pot circumscrie nici conceptului de litigiu comercial în sensul clasic al acestuia. S-a născut astfel o categorie specială de diferende aflate la intersecția dintre disputele propriu-zis internaționale și procesele ce decurg din contracte încheiate între comercianți. Acest caracter intermediar, mixt justifică denumirea abreviată de „diferende semiinternaționale”².

Trăsătura distinctivă a acestor diferende rezidă din inegalitatea aparentă dintre părți, rezultată din faptul că, pe de o parte, apare statul suveran, care, de obicei, este subiect al unor raporturi de drept public, și, pe de altă parte, comerciantul de altă naționalitate. De aici și senzația care s-ar putea transmite subiectului de drept privat că, participând la un asemenea litigiu și având ca oponent statul, ca deținător de suveranitate, ar putea fi pus într-o poziție de inferioritate cu efect final asupra sentinței pronunțate.

Pornind de la această trăsătură este firesc să constatăm că în acest domeniu special nu pot avea incidență nici reglementările pure de drept civil sau comercial și nici cele de drept internațional public, care autoriză invocarea unilaterală a imunităților statului, fiind necesar, pentru conturarea unui regim juridic distinct, a se împrumuta reglementări din ambele tipuri de izvoare arătate. În acest sens, a fost nevoie de încheierea unor convenții internaționale și instituirea unor reglementări de drept intern, care să dea posibilitatea configurării unor structuri jurisdicționale specifice apte să soluționeze în mod echitabil litigiile dintre state și comercianții de altă naționalitate.

Pentru a se putea realiza un astfel de deziderat, o condiție esențială de îndeplinit este aceea ca statului să i se limiteze într-o anumită mă-

¹ A se vedea *P. Weil*, Problèmes relatifs aux contrats passés entre un Etat et un particulier, în R.C.A.D.I., t. 128, 1969 (III), p. 95-236; *W. Goldschmidt*, Transactions between States and Public Firms and Foreign Private Firms, în R.C.A.D.I., t. 136, 1972 (II), p. 203-330.

² *O. Căpățînă*, op. cit., p. 177.

sură suveranitatea, putând apărea astfel cât mai credibil într-un litigiu cu un comerciant, creându-se premisele unor soluții cât mai echitabile.

Noutatea temei abordate și importanța științifică a acesteia constă în faptul că, în momentul de față, problema soluționării litigiilor dintre state și comercianții de altă naționalitate, deși, așa cum am arătat, prezintă o maximă importanță, nu cunoaște o tratare specială în literatura de specialitate românească.

Astfel, cu toate că, și înainte de anul 1990, această temă ar fi trebuit să prezinte un anumit interes pentru doctrină și, mai ales, pentru practica românească, chiar dacă economia era una centralizată, în care statul deținea monopolul absolut al comerțului internațional, deoarece întreprinderile de comerț exterior derulau raporturi comerciale cu alte state, totuși specialiștii în domeniu nu s-au aplecat asupra acestei problematice.

Ulterior, odată cu trecerea la economia de piață, și, implicit, odată cu dezvoltarea raporturilor dintre stat și comercianții de altă naționalitate, s-a pus evident și problema identificării mijloacelor juridice adecvate pentru soluționarea unor posibile litigii izvorâte din acestea.

În ceea ce privește **analiza doctrinară realizată în materia** soluționării diferendelor dintre state și comercianții de altă naționalitate, se poate constata o diferență evidentă între doctrina străină și cea românească.

Astfel, în timp ce doctrina românească în materie este mai mult decât săracă, neexistând nici o tratare monografică a acestei probleme, ci doar abordări sporadice în diferite lucrări, ce au alt obiect de cercetare, sau unele studii publicate în reviste de specialitate, doctrina străină este extrem de generoasă¹, tratând pe larg aspectele ce țin de soluțio-

¹ *A. Abbot*, Latin America and International Arbitration Conventions: The Quandary of Non-Ratification, 17 Harv. Int'l L.J. 131, 138-40 (1976); *A.A. Agyemang*, African States and ICSID Arbitration, 21 Comp. & Int'l L. J. S. Africa 177 (1988); *G. Alvarez Avila*, Las Características del Arbitraje CIADI, Anuario Mexicano de Derecho Internacional, Volumen 2 (Universidad Nacional Autónoma de México, 2002); *C.F. Amerasinghe*, The International Centre for Settlement of Investment Disputes and Development Through the Multinational Corporation, 9 Vand. J. Trans-nat'l L. 793 (1976); *A.A. Asouzu*, International Commercial Arbitration and African States: Practice, Participation and Institutional Development 215-410 (Cambridge University Press, 2001); *B. Audit*, L'arbitrage transnational et les contrats d'Etat: Bilan et perspectives, în Transnational Arbitration and State Contracts 23 (Centre for Studies and Research in International Law and International Relations of the Hague Academy of International Law, 1987); *B. Audit*, Jurisprudence arbitrale et droit du

développement, în Contrats Internationaux et Pays en Développement 115 (1989); *J.C. Baker*, ICSID: An International Method for Handling Foreign Investment Disputes, în LDCs, 21 Foreign Trade Rev. 411 (1987); *R. Berger*, Internationale Zentrale zur Beilegung von Investitionsstreitigkeiten, 1965 Ausenwirtschaftsdienst des Betriebs-Beraters 434; *D. Berlin*, Les procédures de règlement des différends dans les contrats Nord-Sud, în Contrats Internationaux et Pays en Développement 65 (1989); *R.D. Bishop, W.W. Russel*, Survey of Arbitration Awards Under Chapter 11 of the North American Free Trade Agreement, 19(6) Journal of International Arbitration 505 (2002); *N. Blackaby, D. Lindsey, A. Spinillo*, International Arbitration in Latin America (2003); *P.E. Bondzi-Simpson*, Legal Relationships Between Transnational Corporations and Host States 183-96 (1990); *G. Bordeau*, Nouvelles perspectives pour l'arbitrage dans le contentieux économique intéressant les Etats, 1995 Revue de l'Arbitrage 3; *A. Broches*, The International Centre for Settlement of Investment Disputes, în Handbook of Institutional Arbitration in International Trade: Facts, Figures, and Rules 1 (E. Cohn, M. Domke & F. Eisemann eds., 1977). Și alte lucrări; *C.N. Brower, W.M. Tupman*, Selecting an Arbitral Forum: A Guide to Cost-Effective International Arbitration, 24 Va. J. Int'l L. 917 (1984); *L. Collins*, Provisional and Protective Measures in International Litigation, 234 Recueil des Cours 9, 98-105 (1992); *G.R. Delaume*, Transnational Contracts ch. 15 (1975, looseleaf service). Și alte studii publicate: *A. Escher*, Zum Investitionsrecht nach dem Nordamerikanischen Freihandelsabkommen (NAFTA): Anmerkungen zu den Schiedssprüchen des Weltbankzentrums zur Beilegung von Investitionsstreitigkeiten (ICSID) vom 1. 11. 1999 (*Azinian u.a. c/Mexico*) und vom 1. 6. 2000 (*Waste Management, Inc. c/Mexico*), 6/2000 Praxis des Internationalen Privat-und Verfahrensrechts 548 (November/Dezember 2000); *A.A. Escobar*, An Overview of the International Legal Framework Governing Investment, American Society of International Law, Proceedings of the 91st Annual Meeting 488 (1997); *A.A. Fatouros*, Investissements étrangers et arbitrage entre Etats et personnes privées: La Convention B.I.R.D. du 18 mars 1965, 59 Revue Critique de Droit International Privé 580 (1970); *E. Gaillard*, Centre International pour le Règlement des Différends Relatifs aux Investissements. Comentarii de spețe: *B. Goldman*, Le droit applicable selon la Convention de la BIRD du 18 mars 1965, pour le règlement des différends relatifs aux investissements entre Etats et ressortissants d'autres Etats, în Investissements Etrangers et Arbitrage entre Etats et Personnes Privées: La Convention BIRD du 18 Mars 1965 at 133 (Centre de Recherche sur le Droit des Marchés et des Investissements Internationaux de la Faculté de Droit et des Sciences Economiques de Dijon, 1969); *Ph. Kahn*, Souveraineté de l'Etat et règlement du litige. Régime juridique du contrat d'Etat, 1985 Revue de l'Arbitrage 641, 645-54; *J.F. Lalive*, Contrats entre Etats ou entreprises étatiques et personnes privées. Développements récents, 181 Recueil des Cours 9, 144-46 (1983); *P. Merciai*,

narea litigiilor dintre stat și comercianți. Astfel, această problemă a fost tratată sub toate aspectele, pornind de la analiza elementelor de drept internațional public, ce țin de analiza suveranității statelor și, implicit, a limitărilor la care acestea consimt, și până la prezentarea în detaliu a aspectelor de procedură din materia soluționării efective a acestor litigii.

Trebuie precizat faptul că în sfera litigiilor dintre stat și comercianții de altă naționalitate, atât din practica mai numeroasă, cât și din analiza făcută de doctrinari, locul cel mai important îl ocupă cercetarea litigiilor izvorâte din investițiile străine, având ca părți statul gazdă al investiției și investitorul de altă naționalitate. Spunem acest lucru deoarece, deși între state și comercianții de altă naționalitate se pot încheia orice tip de contracte de drept privat, care, evident, pot genera și litigii, totuși, cea mai mare importanță o au raporturile juridice izvorâte din contractele de investiții realizate între comercianți și statul gazdă. Aceste contracte, încheiate de statul gazdă cu subiecte de drept civil de naționalitate străină, de cele mai multe ori în aplicarea acordurilor internaționale la care statul gazdă este parte, instituie totodată un sistem complex de soluționare a litigiilor¹.

Les entreprises multinationales en droit international, 205-19 (1993); *A. Miaja de la Muela*, Aspectos jurídicos de las diferencias entre Estados y personas privadas extranjeras, 22 Revista Española de Derecho Internacional 9 (1969); *Fr. Niggemann*, Zuständigkeitsprobleme der Weltbank – Schiedsgerichtsbarkeit im Licht der bisherigen Schiedsverfahren, 1985 Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts 185; *A.R. Parra, I.F.I. Shihata*, Applicable Substantive Law in Disputes Between States and Private Foreign Parties: The Case of Arbitration Under the ICSID Convention, 9 ICSID Rev. – FILJ 183 (1994), reprinted in *The World Bank in a Changing World*, Volume II, 455-95 (1995); *G. Sacerdoti*, State Contracts and International Law: A Reappraisal, 7 Italian Y.B. Int'l L. 26, 43-44 (1986-87); *C. Schreuer*, *The ICSID Convention: A Commentary*, Cambridge University press 2000; *G. Schwarzenberger*, Foreign Investments and International Law ch. 9 (1969); *L. Siorat*, Les limitations apportées à la souveraineté des Etats par la Convention pour le règlement des différends relatifs aux investissements privés internationaux, în *Investissements Etrangers et Arbitrage entre Etats et Personnes Privées: La Convention BIRD du 18 Mars 1965* at 59 (Centre de Recherche sur le Droit des Marchés et des Investissements Internationaux de la Faculté de Droit et des Sciences Economiques de Dijon, 1969).

¹ *R. Munteanu*, Mecanismul de soluționare a litigiilor la nivel contractual, în *D. Popescu, T. Chebeleu, A. Năstase, V. Duculescu, Al. Bolintineanu, I. Voicu, O. Crauciuc, B. Ștefănescu, O. Căpățînă, R. Munteanu*, op. cit., p. 196.